

FÖRINTELSEN I ÖSTERRIKE

- de värnlösa barnens sista tid på Spiegelgrund

Lilian O. Montmar skriver informativt och konkret om den tid som vi helst inte vill kännas vid. Det är den tid då ondskan tog Europa i besittning. Tyskland och angränsande länder våldförs av den nazistiska våldsideologin.

Efter ett antal år blir allt en dödlig verklighet, där varje avvikelse från den nazistiska normen kommer att gå i döden. Judarna, romerna... ja, de s.k. annorlunda och utanför, de psykiskt handikappade och de som inte ingick i den rasistiska modellen går döden till mötes.

Det är som om den onda kraften tar maktens människor i besittning. Den slutgiltiga lösningen, blir verklighet - ofrånkomligt. Så erbjuder Montmar en resa - framför allt med blicken fäst på Österrike och Spiegelgrund, numera Steinhof i Wien med beteckningen Baumgarten Höhe.

Spiegelgrund blir namnet på den plats, byggnad, institution, där framför allt de judiska barnen undersöktes tillsammans med alla andra som hade någon form av fysiskt eller psykiskt handikapp.

Författaren redogör väl för den noggranna undersökningen, de många anteckningarna och diagnoserna. Den tyska noggrannheten fanns där som en övergripande ambition, att kunna registrera orsak och död.

Efter det första världskriget uppstod en rad rasbiologiska teorier. De blir mer eller mindre vetenskapligt etablerade. Därmed växte det fram ett samhällen där en s.k. vetenskap kunde motivera uteslutning, bedömning, mätning och kvotering med mer eller mindre diffusa förtecken.

Vi kan påminnas om rasteorier, Myrdals teorier om befolkningsfrågan, riksdagens beslut den 13 maj 1921 att starta det Rasbiologiska Institutet. Drygt tio år senare kom den ifrågasatta steriliseringsparagrafen 1933. Detta innebar en eskalering av den människor som har sina rötter i tystnadens ideologiska nazistiska mönster, samtidigt som det förekom skullmätningar och individuella kränkningar bland bl.a. samer i såväl Norge, Sverige som Finland. En dokumentation, som i dåtiden ögon, inte ifrågasattes av berörda myndigheter.

"De värnlösa" fanns där bakom de lykta dörrarna. Montmar beskriver väl i korta och längre avsnitt händelser och möten som belyser den förfärliga utsatthet som förekom. Den som bryter mot den dödliga normen hade inte något berättigande.

Nunnan Maria Restitua (Helene Kafka) kopierade en sång, regimkritisk dvs. den propagerade för ett fritt Österrike. För den dömdes hon till döden av avrättades 1943.

Doktor Lamber Stumfohl var hennes överordnade på sjukhuset - Allgemeines Krankenhaus - förrådde henne till Gestapo. Det osannolika händer alltså i ett Österrike, som Montmar beskriver. Spiegelgrund blir centrum för många tusen barns död. De mördades med el-chocker eller förgiftades i maten med luminal. Allt gick fort och de "påhittade" lunginflammationerna blev orsak/bevis då föräldrarna skulle informeras.

Om allt detta berättar Klara Lindh, som systematiskt beskriver de olika paviljongernas funktioner - från vetenskaplig mätning till den verkliga dödsplatsen - paviljongerna 23 - 13,15, 17. Här härskar Hitlers förlängda arm med kopplingar direkt till högkvarteret i Berlin.

Dr Ervin Jekelius - en fanatisk nazist - blir Hitlers verktyg för att förverkliga förintelsen av barn.

Eutanasiprogrammet skulle förverkligas - ju snabbare desto bättre. Och denna fasansfulla verklighet togs sedan över av dr Ernst Illing. Ja, barnen på sjukhuset Spiegelgrund skulle tas om hand, kanske i god tro, men hamnade ovillkorligen i den nazistiska dödsspiralen.

På Steinhof/Spiegelgrund omhändertogs 1942 578 barn, 1943 543 barn 1944 373 barn, 1945 20 barn. I boken redovisas vad som hände 1943 dvs. följande:
Av de 543 barn som omhändertogs blev:

63 barn återbördade till föräldrarna

31 rymde

93 överfördes till annan anstalt (säker död)

3 sattes i fängelse

28 till förvaringsstället Lustkandlgasse (säker död)

325 barn avlivades i paviljong 15

I boken konstateras att antalet mord i Österrike mellan maj 1940 - augusti 1941 uppgick till 18 269 personer, vuxna och barn. På order från Berlin ökades dödligheten. Man skulle inte längre föra bort barnen utan behandla dem på plats. Det innebar avlivning genom överdoser av mediciner i mat och genom svält.

Författaren Montmar beskriver vidare om Alios Kaufmanns öde och erfarenheter av vistelse på barnhem, vidare om Sigmund Freuds fyra systrar som gasades ihjäl i Treblinka.

Som en ljuspunkt i hela förintelseprocessen berättar Montmar om svenskan Malla Granat. Hon arbetade i Wien för den katolska organisationen Caritas socialis. Hon hjälpte till med ransoneringskort och delade ut mycket pengar.

På "Schwedische Israel Misson" på Seegasse 16 i nionde distriktet arbetade hon trots stora hinder och repressalier med att fördela livsmedelspaket och matportioner under krigets första två år. För att förhindra deportationer fick tre tusen människor hjälp med att resa ut ur landet. Malla Granat utvisades 1944, men kom åter för hjälparbete efter krigets slut.

I ett avsnitt om Trossamfundens roll under nazisttiden framkommer två ytterligheter. Först är det ett uttalande från den katolska kyrkan av Pius XII, där det klart uttrycks, att "den heliga stolen betecknar mord på sinnessjuka som en omänsklig, syndig och skamlös förbrytelse."

Å andra sidan framträder i Tyskland en s.k. opolitisk kyrka. Det är den s.k. Deutsche Christen, som hyllade Hitler och var lojal så länge Hitler inte lade sig i kyrkans angelägenheter. Det betyder, vilket framkommer, att "när judar, fackföreningsmän, romer och funktionshindrade fördes bort, sade man inget.

Barnen skulle alltså vara i centrum där på det omtalade Spiegelgrund. Sjuksköterskan Anny Wödl blir nu medveten om sitt arbete för vad som händer på sjukhuset i Wien. Hon åker flera gånger till Berlin för att protestera.

Vid 37 års ålder blir hon mamma till Alfred, som under tidig ålder fick en åkomma, som troligen hade sitt orsak i en svår förlossning. I april 1939 flyttas han till nervanstalten Gugging. Där blir han sängliggande och slutar att prata. Vid samma tid arbetar Anny, som undersköterska på Wiener Allgemeines Krankenhaus. Montmar skriver:

Där surrar det av rykten att deras barn blir utsatta för medicinforskning, är försökskaniner på Spiegelgrund för att sedan bli skickade till Hartheim och gasas ihjäl. Dessutom får hon höra av en väninna, som haft sin son på Spiegelgrund att när hon ville besöka sitt barn fick svaret att pojken inte längre fanns där. Varken läkare eller sjuksköterskor gav henne någon förklaring vart han hade tagit vägen. Nästa gång hon träffar sin väninna finner hon henne i tårar. Hon har fått ett brev med underrättelse om att hennes son plötsligt har dött.

Med denna erfarenhet konfronterar Anny dr. Jekelius. Det medför att hon får besöka sin son en sista gång den 17 februari 1941. Hon vädjar om en snabb, smärtfri död för sin son.

Sex dagar senare avlider sonen Alfred Wödl av "lunginflammation", den vanligast förekommande dödsdiagnosen på Spiegelgrund. Det konstateras också i journalen att pojken var halvjuden. En dr Gross, som obducerar det lilla barnet sparar hjärnan och ryggmärget i en glasburk. På likhuset får Anny Wödl se sitt döda barn: "Hans ansikte var förvridet av smärta".

Det är en plågsam läsning som visar sig på varje sida i denna nödvändiga bok. Den säger: Glöm aldrig! En stor del av boken innehåller också olika domstolsprotokoll från rättegångar som förekommit efter kriget. Det är rättegångar mot doktorerna Erwin Jekelius, Heinrich Gross, Ernst Illing, Margarethe Hybisch, Marianne Tyrk, samt över- och undersköterskor.

Den unike Alois Kaufmann överlevde och lever ännu idag. Hans hustru berättar gripande en episod, som uppträder då de är ute och kör moped en sommardag i angränsande landskap. Han stannar mopeden, plötsligt, brister ut i gråt. Svetten och ångesten rinner ner över hans panna. Hustrun sätter sig bredvid och följande ordväxling utspelar sig:

- Du vet ju att du kan berätta allt för mig!

Efter en stund utbrast han:

- Jag orkar inte längre!

- Vad är det du inte orkar?

- När jag ser det öppna landskapet och de gröna ängarna... blir jag påmind om min tid på Spiegelgrund.

Din tid på Spiegelgrund?

Orden hade forsat ur honom. Han berättade att han hade tigit och burit upplevelserna inom sig för att inte förlora henne, tänkt att hon kanske också skulle ha betraktat honom på ett annorlunda, nedvärderande sätt om hon fick veta sanningen om hans uppväxt. Men nu orkade han inte längre. Ville berätta allt för att äntligen få ro. Han ville inte gå omkring med dåligt samvete för att ha bedragit henne genom att inte berätta sanningen om sina barndomsupplevelser."

Boken, *De Värnlösa*, är ett rik påminnelse om barnens utsatthet under den nazistiska tiden i Österrike. Det är ett starkt dokument som måste läsas och reflekteras över.

Det är som Hédi Fried skriver: "Boken är viktig läsning för alla oss som bor i ett land, som inte har haft krig på 200 år, eftersom vi åter ser de varningssignaler som ledde till katastrofen på 40-talet!"

Hans-Evert Renérius

Bok: Lilian O. Montmar. De Värnlösa. Bokförlaget Alerta. s 315.